

Bijlage 3. Behandeling van de adviezen bij het ministerieel besluit tot voorlopige opheffing van de bescherming als monument van Hoeve Fouyn in Hoegaarden

Provincie: Vlaams-Brabant

Gemeente: Hoegaarden, 1ste afdeling, sectie B

Objectnummer: 4.01/24041/121.1

-

Dossiernummer: 4.001/24041/101.1

Omschrijving:

Hoeve Fouyn, Hauthem 42

Mij bekend om gevoegd te worden bij het besluit van heden:

Brussel, 22/11/23

De Vlaamse minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed,

Getekend door: Matthias Diependaele (Si)
Getekend op: 2023-11-22 16:02:28 +01:00
Reden: Ik keur dit document goed

Vlaamse
overheid

Matthias DIEPENDAELE

1. Advies uitgebracht voorafgaand aan de voorlopige opheffing

1.1. Advies uitgebracht door de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed (VCOE)

Het advies werd gevraagd op 25 augustus 2023.

De VCOE bracht op 14 september 2023 een **ongunstig advies** uit over de opheffing van de bescherming van het onroerend goed. Het advies maakt integraal deel uit van het opheffingsdossier.

De VCOE formuleert eerst enkele algemene bedenkingen bij het project 'snelle screening (2021-2022)' en de daaruit voortvloeiende opheffingsvoorstellen en geeft daarna een specifiek advies met betrekking tot dit dossier.

ALGEMENE OPMERKINGEN OP HET PROJECT 'SNELLE SCREENING'

Zoals gesteld vindt de commissie het een goede zaak dat werk wordt gemaakt van het evalueren en actualiseren van het beschermde bestand. Het verlies van erfgoedwaarden of het 'algemeen belang' kunnen echter niet zonder meer aangegrepen worden om beschermingen stop te zetten. De procedure vereist steeds een kritische afweging op basis van een eenduidig beoordelingskader, daarbij rekening houdend met de oorzaken van de problematische toestand van de bescherming. Zo benadrukt de parlementaire voorbereiding van het Onroerenderfgoeddecreet: 'In geen geval kan verwaarlozing of gebrek aan onderhoud door de (huidige of vorige) zakelijke rechthouder of beheerder aanleiding geven tot een wijziging of gehele of gedeeltelijke opheffing van de bescherming'. Bij inbreuken op het actief- en passiefbehoudsbeginsel kan een eventuele opheffing van bescherming dus enkel volgen als aangetoond is dat handhaving afgerond, uitgesloten of gehypothekeerd is. Wanneer handhaving in het verleden in gebreke bleef wordt de veroorzaker beloond voor wanbeheer.

Behandeling van het advies:

In het inhoudelijk dossier bij het opheffingsbesluit wordt in de beheershistoriek steeds weergegeven of er sinds de bescherming een handhavingstraject gelopen werd op basis van het beheersarchief van het agentschap Onroerend Erfgoed en informatie van de afdeling Handhaving van het departement Omgeving. In de archieven kan soms niet teruggevonden worden waarom men na een inbreuk of een misdrijf destijds niet is overgegaan tot handhaving. Bij de snelle screening werd steeds nagegaan of de opstart van een handhavingstraject nog opportuun is of niet. Indien een handhavingstraject nog lopende is of opgestart kan worden, wordt er geen procedure tot opheffing van de bescherming opgestart.

Indien nog erfgoedwaarden overblijven moet het eventuele opheffingsvoorstel gebaseerd zijn op grondig en consistent vergelijkend onderzoek, zodat de noodzaak tot opheffing en het belang van het betreffende erfgoedobject in het globale Vlaamse beschermingsbestand steeds goed kan worden ingeschat. Daarbij is belangrijk om niet enkel de erfgoedwaarden toegekend op moment van bescherming te (her)evalueren, maar ook mogelijk bijkomende erfgoedwaarden die vanuit het hedendaagse perspectief van toepassing zijn.

Behandeling van het advies:

De snelle screening van het beschermde bestand had als doel die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming op Vlaams niveau voldoen. Het onderzoek omvatte geen uitgebreide studie per thema of typologie. Waar er nog resterende erfgoedwaarden zijn, wordt door de evaluatie aan de hand van de criteria in het inhoudelijk dossier (3.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming) en in het ministerieel besluit steeds aangetoond dat de opheffing van de bescherming evident is en er door de opheffing geen hiaat in het

beschermde bestand ontstaat. Aangezien het een actuele evaluatie op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden is, hanteert het agentschap steeds de huidige selectiecriteria zoals omschreven in het Onroerenderfgoedbesluit en de huidige erfgoedwaarden zoals omschreven in het Onroerenderfgoeddecreet.

Zonder kritische en eenduidige afweging ontstaan volgens de commissie gevaarlijke precedentes die eigenaars of gebruikers aanmoedigen om beschermingsplichten niet na te leven. Het kan bovendien aanleiding geven tot het in vraag stellen van beschermingen die wel nog toereikend zijn, met de uitholling van het eerdere beschermingsbeleid en het beschermingsinstrument tot gevolg. Vooral de ruime invulling van de rechtsgrond 'algemeen belang' - nochtans voornamelijk bedoeld ter afweging van strijdige ruimtelijke belangen - is in dat verband zorgwekkend. De parlementaire voorbereiding verduidelijkt dat deze mogelijkheid in geen geval een vrijgeleide mag zijn om het belang van een bescherming te ondermijnen.

Behandeling van het advies:

Elk voorstel tot opheffing van de bescherming binnen het project van de evaluatie van het beschermde bestand werd grondig onderzocht, afgewogen en geëvalueerd. De uitgewerkte inhoudelijke dossiers met een overzicht van de individuele en specifieke beschermings- en beheershistoriek zijn hiervan het resultaat.

Bij de opheffingen waar 'algemeen belang' als rechtsgrond voor de opheffing van de bescherming wordt gebruikt, wordt de opheffing bijkomend grondig gemotiveerd door het beschermde goed af te wegen aan de huidige selectiecriteria en erfgoedwaarden. Hierbij wordt aangetoond dat het beschermde goed in haar huidig voorkomen onvoldoende erfgoedwaarde heeft voor een bescherming op Vlaams niveau en de opheffing geen hiaat binnen het beschermde bestand veroorzaakt.

De commissie stelt verder vast dat in het betreffende project de rechtsgrond 'algemeen belang' ook wordt ingeroepen wanneer onoordeelkundige werken, al dan niet vergund, werden uitgevoerd, zelfs wanneer niet alle erfgoedwaarden verdwenen zijn, en dat er niet altijd een passend onderscheid wordt gemaakt tussen de evaluatie van een beschermd monument en van een beschermd stads- of dorpsgezicht of cultuurhistorisch landschap.

Behandeling van het advies:

De rechtsgrond 'de erfgoedwaarden zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan' (Art. 6.2.1., 1°) veronderstelt een volledig en onherroepelijk verlies en wordt enkel gebruikt wanneer de erfgoedwaarden volledig verdwenen zijn. De rechtsgrond 'algemeen belang' (Art. 6.2.1., 3°) wordt gebruikt wanneer het onroerende goed nog erfgoedwaarden heeft, maar waarbij deze na toetsing aan de selectiecriteria onvoldoende blijken om een bescherming op Vlaams niveau te verantwoorden. Het klopt dus dat in sommige gevallen het onroerend goed nog erfgoedwaarden heeft, al dan niet na onoordeelkundige (vergunde) werken. Door deze resterende erfgoedwaarden te erkennen en te omschrijven aan de hand van de selectiecriteria kunnen deze erfgoedwaarden nog gevrijwaard worden door bijvoorbeeld het onroerende goed vast te stellen in de inventaris.

Bij de evaluatie van het beschermde bestand vertrok het agentschap Onroerend Erfgoed vanuit het beschermingsstatuut waarin het goed beschermd werd en de afbakening. Bij een onroerend goed beschermd als stads- of dorpsgezicht werd bijvoorbeeld niet gekeken naar het interieur, maar naar de verschillende beschermde onderdelen van de site en hun relatie tot elkaar. Bij een beschermd cultuurhistorisch landschap werden de landschappelijke erfgoedkenmerken en -elementen afgewogen enz. In sommige gevallen werd vastgesteld dat het goed beter beschermd wordt onder een ander statuut of met een andere afbakening waardoor de erfgoedwaarden beter gevrijwaard kunnen worden. In die gevallen gaat de opheffing van de bescherming gepaard met een nieuwe bescherming.

De commissie uit bijgevolg haar bezorgdheid over de uitvoering van een 'snelle screening'. De nadruk ligt hier op het afsluiten van dossiers die in het verleden misliepen, zonder dat er een expliciet afwegingskader of breder (beleids)kader is voor de actualisering van beschermingen. De vrees bestaat dat – los van de al dan niet terechte opheffingen - dit een verkeerd signaal geeft naar eigenaars en gebruikers van beschermd erfgoed, te meer gezien thematisch-typologische evaluaties en aanvullende beschermingen uitblijven. De commissie dringt aan in communicatie omtrent opheffingen steeds duidelijk te maken dat verwaarlozing of wederrechtelijke ingrepen hiertoe geen aanleiding kunnen geven.

Behandeling van het advies:

De Beleidsnota Onroerend Erfgoed (2019-2024) van minister Matthias Diependaele, bevoegd voor onroerend erfgoed, kondigde aan dat we het huidige beschermde bestand zullen evalueren op basis van de hedendaagse inzichten inzake erfgoedwaarden. Om te voldoen aan de maatschappelijke vraag om op korte termijn door het volledige pakket beschermd erfgoed te gaan, werkte het agentschap vanaf juli 2021 tot december 2022 aan de 'snelle screening' van het beschermde bestand. Deze snelle screening had als doel om op een termijn van anderhalf jaar die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming voldoen. Een doorgedreven thematisch of typologische afweging was in dit tijdsbestek niet mogelijk. Door de typologische opdeling van het te onderzoeken pakket, werd het wel mogelijk enige vergelijking door te voeren. In dit opzicht werd bij elk voorstel voor opheffing ook nagegaan of de opheffing geen hiaat in het beschermde bestand veroorzaakte.

Tijdens de evaluatie werd steeds bekeken of er nog een lopend handhavingstraject was en of in een bepaald dossier nog handhaving mogelijk was. Voor deze dossiers wordt dan ook geen opheffingsprocedure opgestart. Dit staat ook opgenomen in het eindrapport van de snelle screening (<https://oar.onroenderfgoed.be/publicaties/OAOE/267/OAOE267-001.pdf>).

Bovendien is in alle communicatie over dit project opgenomen dat wanneer er sprake is van verwaarlozing, het agentschap in eerste instantie inzet en aanstuurt op een handhavingstraject. Op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed wordt duidelijk gecommuniceerd: "Wanneer er sprake is van verwaarlozing, dan zullen we eerder aansturen op herstel of een schadevergoeding." (<https://www.onroenderfgoed.be/procedure-tot-opheffing>). Op het titelblad van het aanvraagformulier tot opheffing van een bescherming staat "Opgelet! In geen geval kan verwaarlozing of gebrek aan onderhoud aanleiding geven tot een opheffing van de bescherming."

Bijkomend verwijst de commissie naar haar vorige adviezen voor wat betreft de lessen die te trekken zijn uit opheffingsdossiers. De lopende evaluatie van het beschermde bestand zou ook aangegrepen moeten worden om beschermingen die bedreigd zijn prioritair te vrijwaren, en hierover publiek te communiceren.

Behandeling van het advies:

De evaluatie van het beschermde bestand heeft er ook voor gezorgd dat bepaalde sites opgemerkt werden waar recent werken werden uitgevoerd zonder toelating of vergunning of waar er sprake is van verwaarlozing van het beschermde goed. Deze dossiers worden vandaag opgevolgd. Het publiek communiceren van deze trajecten wordt echter niet beschouwd als een goed uitgangspunt voor een constructieve dialoog met de zakelijkrechthouders.

Daarnaast voerde het agentschap een analyse uit op onze databanken om na te gaan voor welke beschermde monumenten gedurende de afgelopen tien jaar geen toelatingen of premies werden aangevraagd. Dat kan immers een signaal zijn dat er mogelijk een verwaarlozingsproblematiek speelt. Dit kadert in het streven naar een proactieve

handhaving. Voor ongeveer 2.000 beschermde monumenten bleek geen toelatings- of premie-aanvraag beschikbaar. Deze lijst is de vertrekbasis om te bepalen voor welke monumenten verdere actie aangewezen is. Niet in alle gevallen zal er immers effectief een probleem zijn. Tegen 30 november 2023 zal het agentschap de lijst van beschermde monumenten zonder beheersacties in de voorbije tien jaar verder verfijnen. Bovendien gaat het agentschap een studie proactieve handhaving opnemen.

SPECIFIEKE OPMERKINGEN OP DE OPHEFFING VAN DE BESCHERMING ALS MONUMENT VAN HOEVE FOUYN IN HOEGAARDEN

De Hoeve Fouyn is bij ministerieel besluit van 25 maart 1975 beschermd als monument.

Na moment van bescherming stond de U-vormige hoeve uit de 18de en 19de eeuw jarenlang leeg. Gezien het verregaande verval van de gebouwen werd het woonhuis in 2000-2006 met vergunning gedemonteerd en heropgebouwd. Deze heropbouw gebeurde met een moderne betonnen draagstructuur met waar mogelijk gerecupereerd gevelparement, vernieuwd schrijnwerk en aanpassingen aan gevelopeningen. Het interieur werd grotendeels vernieuwd. Ook de aanpalende schuren werden heropgebouwd. Voor deze werken zijn verschillende onderhoudspremies toegekend. De commissie betreurt dat de bescherming geen garantie bood op een betere instandhouding van de site.

De motivering van het opheffingsvoorstel omvat een herevaluatie van de erfgoedwaarden op basis van de huidige selectiecriteria. Daarbij wordt verwezen naar het bestaan van 112 beschermde boerenwoningen met 18de-eeuwse elementen in Vlaams-Brabant.

De commissie erkent dat de heropgebouwde hoeve sterk aan materiële authenticiteit inboette. In de huidige vernieuwde toestand herinneren de gebouwen slechts nog ten dele aan het historische complex. Tegelijk dient opgemerkt te worden dat de demontage en heropbouw gebeurde met de nodige toelatingen en erfgoedpremies. Waar mogelijk werden historische geveldelen en materialen geïntegreerd. Daarnaast bleven de oorspronkelijke volumes van het woonhuis en de aanpalende schuren behouden. Ondanks de hedendaagse interieurinrichting zijn ook hierin nog erfgoedelementen bewaard, waaronder de balkenlaag, de kelder met tongewelf en de gotische schouw. De erfgoedwaarde van het monument is aldus niet volledig teloor gegaan.

Behandeling van het advies:

Sinds de bescherming werden inderdaad restauratiewerken uitgevoerd met adviezen van het agentschap Onroerend Erfgoed. De beoordeling van de erfgoedwaarde en beschermingswaardigheid van hoeve Fouyn in Hoegaarden staat binnen het project evaluatie van het beschermde bestand echter los van het gelopen beheertraject. Bij de evaluatie van het beschermde bestand hanteert het agentschap steeds de huidige selectiecriteria zoals omschreven in het Onroerenderfgoedbesluit en de huidige erfgoedwaarden zoals omschreven in het Onroerenderfgoeddecreet. Het agentschap Onroerend Erfgoed concludeert vandaag dat het huidige voorkomen van het onroerend goed niet meer voldoet aan de hedendaagse selectiecriteria om een bescherming op Vlaams niveau te verantwoorden. Om die reden wordt de opheffing gemotiveerd vanuit het algemeen belang (Art. 6.2.1, 3°). De toetsing op basis van de huidige selectiecriteria zoals opgenomen in hoofdstuk '3.1 Evaluatie van de opheffing van de bescherming' en zoals opgenomen in het voorliggende opheffingsbesluit toont dit aan.

Gelet op het behoud van erfgoedwaarde dient een herevaluatie uit te gaan van een doorgeven thematisch-typologische afweging. Voorliggend dossier komt hier volgens de commissie onvoldoende aan tegemoet. Er wordt enkel verwezen naar drie andere beschermde 18de-eeuwse hoeves in Vlaams-Brabant, zonder te duiden in welk opzicht deze sites vergelijkbaar zijn.

Behandeling van het advies:

De snelle screening had als doel om op een termijn van anderhalf jaar die beschermingen te detecteren die vandaag overduidelijk niet meer aan de hedendaagse selectiecriteria voor bescherming voldoen. Een doorgedreven thematisch/typologische afweging was in dit tijdsbestek niet mogelijk. Door het te onderzoeken pakket in typologieën op te delen, werd het wel mogelijk enige vergelijking door te voeren. Door andere, vergelijkbare beschermde onroerende goederen/sites aan te halen, wordt aangetoond dat de voorgestelde opheffing geen hiaat in het beschermde bestand veroorzaakt en dat er meer representatieve voorbeelden zijn van beschermde 18de-eeuwse hoeves. De erfgoedkenmerken die eerder zeldzaam zijn voor een hoeve, namelijk bewaarde 18de-eeuwse delen en elementen, zijn bij Hoeve Fouyn verdwenen of gereconstrueerd. Zoals beschreven in het inhoudelijk dossier werd Hoeve Fouyn begin jaren 2000 grotendeels verbouwd als nieuwbouw met behoud van een beperkt aantal erfgoedelementen. De hoeves die in het inhoudelijk dossier als meer representatief aangehaald worden zijn authentiekere voorbeelden van boerenwoningen met behouden 18de-eeuwse erfgoedkenmerken en -elementen in Vlaams-Brabant. Vanwege hun gelijkaardige datering, architecturale kenmerken en typologie werden ze in het inhoudelijk dossier vermeld. De bespreking van de selectiecriteria van Hoeve Fouyn in het inhoudelijk dossier (3.1.1., "1°-2° zeldzaamheid en representativiteit" en "conclusie") en het ministerieel opheffingsbesluit motiveert op voldoende wijze dat de erfgoedwaarden van deze hoeve onvoldoende zijn om nog langer een bescherming als monument op Vlaams niveau te verantwoorden en dat deze opheffing geen hiaat creëert in het beschermde bestand.

Uit het dossier valt ook niet af te leiden in welke mate originele geveldelen en onderdelen op de site behouden bleven. Zo ontbreekt een waardebepalng van het (origineel bewaarde?) 19de-eeuwse gebouw langs de straatzijde dat integraal mee is beschermd. De vermelding dat het beschermingsdossier de gebouwen aan de straatkant als onbelangrijk bestempeld, wordt niet concreet onderbouwd. Om deze redenen acht de commissie de noodzaak van de opheffing voorsnog niet aangetoond.

Behandeling van het advies:

Zowel het inhoudelijk dossier met bijhorende documentatiebijlage als de fotoregistratie bij het ministerieel besluit tot opheffing van de bescherming bevatten voldoende informatie om een beeld te krijgen van de behouden of gerecupereerde geveldelen en onderdelen op de site en van de onderdelen in historiserende nieuwbouw. De documentatiebijlage bij het inhoudelijk opheffingsdossier toont uitvoerig de toestand van de verschillende gebouwonderdelen van Hoeve Fouyn in 1974 op het moment van de bescherming (foto 1 tot en met foto 5), op het moment dat de eerste werken aan het woonhuis uitgevoerd werden in 1986 (foto 6 tot en met foto 9), ten tijde van de werken in 1991 (foto 10 tot en met foto 13), na de instorting van één van de schuren in 1996 (foto 14 tot en met foto 15) en uiteindelijk tijdens de restauratiewerken die plaatsvonden tussen 2001 en 2003 (foto 16 tot en met foto 21). Hoofdstuk '2.3.2. beheershistoriek' van het inhoudelijk dossier beschrijft bovendien de verbouwing zoals voorgesteld in het bestek: '*De gobertangesteent in de gevels op het gelijkvloers niveau van het woonhuis werd ter plaatse gerestaureerd. De gevels op de verdiepingen daarentegen werden gedemonteerd. Waar mogelijk was, werd de gobertangesteent gerecupereerd en terug heropgemetseld ... De barokke deur werd volledig gereconstrueerd*'.

Foto 9 in de documentatiebijlage van het inhoudelijk dossier toont het 19de-eeuwse gebouw langs de straatkant. Het beschermingsdossier uit 1974 onderbouwt inderdaad niet concreet waarom de gebouwen aan de straatkant als onbelangrijk bestempeld worden. De beschrijving van Hoeve Fouyn in een nota aan het toenmalige ministerie van Nederlandse Cultuur en Vlaamse Aangelegenheden naar aanleiding van de

bescherming zegt letterlijk zonder verdere onderbouwing: *'Aan de straatkant, onbelangrijke aanhorigheden'*. In hoofdstuk '3.1.3. Herkenbaarheid' van het inhoudelijk dossier wordt met de erfgoedwaarden van de 19de-eeuwse gebouwen op het moment van de bescherming wel rekening gehouden. Deze gebouwen maakten deel uit van het geheel dat de historische gelaagdheid van Hoeve Fouyn herkenbaar en afleesbaar maakte. Het inhoudelijk dossier bij dit opheffingsbesluit toont verder aan waarom de 19de-eeuwse gebouwen aan de straatzijde onvoldoende erfgoedwaarden bevatten om een bescherming op Vlaams niveau te blijven motiveren. Zoals te zien op foto 9 in de documentatiebijlage van het inhoudelijk dossier was in 1986 dit gebouw een stal of schuur die niet wind- en waterdicht was. Hoofdstuk '2.3.2. Beheerhistoriek' beschrijft verder dat *'het gebouw langs de straatzijde gerenoveerd en heringericht werd als tijdelijke woning'*. Enkel het volume van dit gebouw bleef bewaard. Om dit verder te verduidelijken worden aan bijlage 2 'fotoregistratie' van het ministerieel besluit nog enkele foto's toegevoegd. Hoofdstuk '3.1.5. Ensemble' onderschrijft dat de volumes van de verschillende gebouwonderdelen van Hoeve Fouyn nog behouden zijn en dat er dus nog sprake is van een ensemble. Omwille van de volumes en bewaarde geveldelen van Hoeve Fouyn blijft de hoeve ook vastgesteld in de inventaris en wordt de opheffing van deze bescherming gemotiveerd vanuit het 'algemeen belang'. De fragmenten die resten van zowel het woonhuis van Hoeve Fouyn als van de andere gebouwonderdelen zijn echter onvoldoende om een bescherming op Vlaams niveau te motiveren.

*Op basis van bovenstaande argumentatie en opmerkingen geeft de commissie een **ongunstig advies** voor de voorlopige opheffing van de bescherming als monument van Hoeve Fouyn in Hoegaarden.*

Conclusie: het advies heeft invloed geen invloed op het inhoudelijk dossier. Het advies heeft wel invloed op het ministerieel besluit.

Aan bijlage 2 'Fotoregistratie' van het ministerieel besluit werd foto 15 tot en met foto 18 toegevoegd om de verbouwingswerken aan het 19de-eeuwse gebouw langs de straatzijde te illustreren.

1.2. Conclusie voorafgaand aan de voorlopige opheffing

Het uitgebrachte advies heeft geen invloed op het inhoudelijk dossier. Het advies heeft wel invloed op het ministerieel besluit.

Bijlage 2 'Fotoregistratie' bij het ministerieel opheffingsbesluit werd als volgt aangepast: Foto 15 tot en met foto 18 werden toegevoegd om de verbouwingswerken aan het 19de-eeuwse gebouw langs de straatzijde te illustreren.